

Парфанович Андрій Ярославович

Асистент

кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, м.Тернопіль, Україна

ІСТОРИЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТА СОЦІАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МІЖСТАТЕВИХ СТОСУНКІВ МОЛОДІ

Уявлення про загальний соціально-психологічний, соціально-культурний, соціально-економічний портрет молоді, її міжстатевих стосунків віддзеркалюється через масштаби прояву загально соціальних проблем. Рівень розвитку конкретного соціуму, зокрема розглянутих дорадянського, радянського, перехідного періодів у розвитку України, зумовлює необхідність аналізу досліджень науковців із проблем і особливостей соціалізації молоді загалом, і характеру її міжстатевих стосунків у різні часи зокрема.

Ключові слова: молодь, міжстатеві стосунки, історичний підхід, соціальні характеристики, твердження науковців.

Вступ. Молодь як частина населення займає визначене місце в соціумі, виконує певну роль. Проте її становище завжди визначається конкретними історичними умовами, тенденціями суспільного розвитку. На соціальність молоді, рівень її свідомості, поведінку безумовно мають вплив історичні часи, які передували становленню соціальної системи, соціальних зв'язків. Для аналізу міжстатевих стосунків молодих людей як категорії населення доцільним є проведення наукових практичних досліджень з позиції динаміки суспільного розвитку та історичних подій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем молоді, міжстатевих стосунків присвячено багато праць у дослідженнях Т.Баранової, Т. Богуцької, В.Городяненка, І.Кона, Н.Лавриченко, А.Капської, Г.Лактіонової, Н.Надолинської, Г.Петришин, В.Чупрова, В.Шаповалова, С.Юрківського та ін.

Метою статті є дослідження соціально-психологічних характеристик молоді, міжстатевих стосунків у її середовищі в дорадянській, радянській та в перехідний період розвитку України. Основними завданнями нашого дослідження є визначити проблеми й недоліки, суспільні можливості й ресурси у соціалізації молоді в наш час.

Виклад основного матеріалу. Розвиток молодої людини визначається сукупністю умов для соціалізації. У суспільно-історичному контексті соціальність як сутнісна належність суспільного суб'єкта (індивіда чи групи) до певної спільноти є передусім здатністю усвідомлювати і враховувати у власній діяльності об'єктивно необхідні й всезагальні закони суспільного життя, долучатися до нагромаджених спільнотою соціально-культурних цінностей і досвіду, їх інтеріоризації, тобто переведення в ідеальний внутрішній план. Це дає змогу суб'єктові соціально-го життя і діяльності піднятися до рівня культури, досягнутого суспільством у ході тривалої його еволюції, і в цьому сенсі прирівнятися до нього і стати в ньому своїм [4, с.7-11].

Особистість, взаємодіючи з суспільством, виявляє свої характерні риси: самосвідомість, ціннісні орієнтири, соціальні стосунки, автономність, внутрішню духовну структуру (потреби, інтереси, цінності, мотиви, соціальні норми, переконання, світоглядні принципи, смаки, звички та ін.). Соціологічний підхід до структури особистості враховує передусім особливості й механізми її соціальної поведінки. Соціальний тип особистості – результат взаємодії історико-культурних і соціально-економічних умов життєдіяльності людини, сукупність повторюваних якостей людини як істоти соціальної [9,

с.189-200].

У західних країнах соціологічний інтерес до молодіжної проблематики посилювався у періоди загострення так званих «молодіжних проблем» – значне підвищення злочинності, наркоманії, кризові явища у сфері праці (безробіття), освіти, прояви політичного, національного екстремізму. Головна увага спрямовувалася передусім на практичне розв'язання проблеми, а теоретичний аспект здебільшого ігнорувалася. Внаслідок цього у деяких західних країнах соціологія молоді не має самостійного наукового статусу, вона більш пов'язана із соціальною практикою, ніж із теорією. В Україні склалася подібна ситуація, хоча причини цього дещо інші: насамперед нехтування реальними молодіжними проблемами у колишньому Радянському Союзі, недостатня увага до них в сучасних умовах; «нормативний» підхід до вивчення соціальних процесів у молодіжному середовищі, який панував у суспільних науках, коли певні прогресивні вияви, явища, притаманні окремим прошаркам молоді, приписувалися всій молоді країни; розгляд молоді винятково як об'єкта впливу з боку соціальних інститутів [9, с.431].

Історичні умови розвитку та соціальні характеристики міжстатевих стосунків молоді передбачають розгляд умов підтримки цієї категорії населення. Зокрема таких, як: економічне і фінансове забезпечення; соціальне сприяння розвитку та життєдіяльності; задоволення базових потреб і інтересів.

Окремі дослідження, пов'язані з дослідженням проблем молодіжної сім'ї, сімейної соціалізації, проблем студентства та молоді, яка навчається, вивчення матеріального становища і побуту студентства, з'явилися ще наприкінці XIX – на початку XX ст. [9]. Зауважується, що патріархальна сім'я не залишалася незмінною, вона розвивалася і поступово набувала все більш демократичного характеру. Так, наприклад, у XIX столітті все більш масового характеру набув процес відділення молодих сімей від великої батьківської родини, і взагалі патріархальна влада голови сім'ї значно пом'якшилася [6, с.12].

Події XX століття, поряд із перебудовою суспільного ладу, вплинули на структуру, домінанти розвитку міжстатевих стосунків молоді, молодих пар, молодих сімей. Констатується, що до 1917 року навчання в слов'ян було різностатевим і проводилось за різними програмами для хлопчиків і дівчаток. Після революції прихильники статевої гармонії вважали, що досягнути її можна шляхом простого зближення статей. На думку Т. Богуцької, це принесло прямо протилежний результат [2].

Про міжстатеві стосунки у середовищі молоді йдеться у міркуваннях В. Надолинської. Вона ствер-

джує, що до середини ХХ століття у культурі й масовій свідомості панував патріархальний (або маскулінний) стереотип відносин між статями, згідно якого активність повністю належала чоловікам. На рубежі ХІХ – ХХ століть виникає новий стереотип стосунків – фемінний, що передбачає реалізацію в жіночій поведінці моменту активності й самостійності. Цікавим є твердження науковця, що в умовах сучасного культурного проміжку формується негативний стереотип стосунків чоловіка і жінки – еклетичний, що характеризується змішуванням у свідомості людини старого, маскулітного, і нового, фемінного, спробами їх механічно сумістити. Еклетичний стереотип часто виникає у результаті зіткнення традиційного патріархального виховання жінки з реаліями індустріального і постіндустріального суспільства, де вона змушена бути самостійною у всіх сферах життя, а також феміністичного виховання чоловіка, який прагне бачити жінку самостійною, але в той же час такого, який зберігає маскулітні ілюзії [7, с.30].

З середини 60-х років на тлі загального політичного потепління і пов'язаного з ним відродження соціологічних досліджень відбувається формування соціологічної молоді. Посилення інтересу до молодіжної проблематики було пов'язано також з націленістю на виховання молоді у комуністичному дусі. Певне значення для вироблення соціологічної теорії молоді мала праця І. Кона «Соціологія особистості», в якій були визначені особливості юності [9, с.437-438].

У іншій своїй праці І.Кон стверджує, що будь-які психосексуальні процеси і відношення необхідно розглядати в контексті сексуально-еротичної культури, яка, в свою чергу, органічно пов'язана із соціально-економічними відносинами в суспільстві [3, с.4]. Зрушення в культурі нерозривно пов'язані із змінами характеру взаємостосунків чоловіків і жінок. І. Кон переконаний, що головними суб'єктами і агентами цих змін є не чоловіки, а жінки, соціальний стан, діяльність і психіка яких змінюються зараз значно швидше і радикальніше, ніж чоловіча психіка. Справа тут не тільки у більш широкій адаптивності жінок, скільки у загальній логіці соціально-класових відносин. Будь-які радикальні соціальні зміни здійснюються перш за все ті, хто в них зацікавлений, у цьому випадку – жінки, які крок за кроком освоюють нові для себе заняття і види діяльності, що супроводжується їхньою психологічною самозміною і зміною колективної жіночої самосвідомості, включаючи уявлення про те, як повинні складатися взаємостосунки з чоловіками [3].

Соціологи, педагоги, філософи намагаються пояснити процеси, які відбуваються у середовищі молоді та стосовно формування їхніх міжстатевих стосунків у перехідний для України період розвитку. Науковцями розглядаються проблеми цього періоду, особливості становлення молодіжної політики, наслідки дестабілізаційних процесів, які супроводжують побудову нового суспільного ладу (див.табл.1).

Таблиця 1

Наукові позиції стосовно молоді та міжстатевих стосунків у перехідний для розвитку України період

№ з/п	Твердження автора наукової думки
1.	На рубежі ХХ – ХХІ ст. ефективній молодіжній політиці стали на заваді: дефіцит соціально-економічних ресурсів, які б могли бути використані для вирішення молодіжних проблем; зниження життєвого рівня молоді, що спричиняє песимізм, соціальну апатію; невідповідність рівня професійної підготовки молоді реальним потребам суспільства; слабка консолідованість молодіжного руху (В.Городяненко) [9].
2.	Розбіжності між очікуваним і дійсною підвищує напруженість у суспільстві і готовність людей змінити модель своєї поведінки в напрямі антисоціальної. Труднощі полягають і в тому, що в сучасних умовах порушено ієрархію потреб. У процесі реформування відбувається переорієнтація таких цінностей, як дисципліна, виконавчість, обов'язковість на такі цінності, як свобода від авторитетів, розкутість, особиста недоторканість, які відносяться до процесу самореалізації особи (Г.Петришин) [8].
3.	У періоди соціальних криз трансформується і розмивається ціннісно-нормативна система соціальних відносин – основа процесів соціалізації. Людина знаходиться, з одного боку, під більш масивним суспільним пресингом, а з другого – суспільство не дає критерії та норми виживання. У цій ситуації центр відповідальності й контролю зміщується в сторону індивідуальності, що ставить до неї досить високі вимоги. Дестабілізуючі процеси перехідного періоду відобразилися на формуванні тогочасного покоління. Нестабільність соціуму досягла свого піку у 90-ті роки, що вилилось у дефіциті позитивного впливу на дитину всіх інститутів соціалізації (Т.Баранова) [1].
4.	Недовіра до протилежної статі спостерігаються не тільки в моральному плані, але й в інтимних стосунках. Із 50 опитаних дівчат віком 17-19 років 32 стверджували, що віддали б перевагу вступити в інтимні стосунки із особами протилежної статі, що за віком старші 10 і більше років (С.Юрківський) [12].
5.	Сьогодні старшокласники відображають і по-своєму відтворюють норми моралі, які дає їм суспільство дорослих. Кризовий соціум обумовив існування суперечливої системи життєвих цінностей. Високо оцінюючи значення здоров'я, щасливого сімейного життя, вірних друзів, матеріального благополуччя, старшокласники разом з тим ігнорують цінності пізнання і творчості. Вони не пов'язують свою життя зі служінням суспільству, відчужені від політики, цінностей добросовісної праці, готові здійснювати свою життєву програму твердо і неухильно, «будь-якою ціною» (Г.Лактіонова) [5].
6.	Можна сказати, що домінанта ризику у моделях поведінки є загальною характеристикою сучасних молодих поколінь. Панують типи ризиків у молодіжному середовищі: із загрозою здоров'ю і життю; ризики негативного демографічного відновлення; з невизначеністю життєвого старту; ризики, пов'язані з нерівністю стартових позицій та ризики фальстарту; з невизначеністю можливостей самореалізації; соціально-стратифікаційні ризики; ризики нисхідної мобільності; ризики соціального виключення; з ціннісно-нормативною невизначеністю; ризики соціальної дезорієнтації, аномії та ризики розриву з соціальними інститутами; з невизначеністю ідентичності; ризики кризи ідентичності і ризики делінквентної ідентичності (В.Чупров) [10].

Узагальнюючи, можна зробити висновок про кризу сучасних соціальних інститутів, а відтак і кризу соціального виховання. Перебуваючи у стані перманентної реформації, соціальні інститути, починаючи з сім'ї, сьогодні не в змозі зорієнтувати особистість молодої людини, впровадити у свідомість підростаючого покоління уявлення про правила і взірці життєдіяльності. Норми, що виробились в умовах невизначеності, за своєю суттю є перехідними. Це свідчить про те, що самі інститути соціалізації переживають стан аномії, що сприяє поширенню де соціалізації особистості, втраті життєвих орієнтирів молоді, формуванню асоціальних типів особистості [10, с.109]. Нормативна невизначеність посилює ризик конфлікту з соціальними інститутами і зумовлює ріст дезорієнтації і аномії серед широких шарів молоді. Соціально-психологічна напруга, яка слідує за цим, тягне за собою зростання ірраціональних форм поведінки, таких, як негативні афективні форми соціальної поведінки – ворожість, агресивність, або відхід до себе [10, с.110].

Загальні тенденції, притаманні загальному про-

цесу соціалізації молоді, мають відображення на міжстатевих стосунках у молодіжному середовищі та має такі прояви: розвиток недовіри, конкуренції, протиріч між статями; зорієнтованість на професійному становленні та ігнорування репродуктивною функцією; формування і розвиток стосунків на прагматичній основі, коли ставляться пріоритетними не морально-духовні цінності, емоційна близькість, а соціальні досягнення й перспективи.

Висновки. Отже, рівень розвитку конкретного соціуму, зокрема розглянутих нами дорадянського, радянського, перехідного періодів у розвитку України, зумовлює необхідність аналізу досліджень теоретиків щодо міжстатевих стосунків молоді. Проведене дослідження не вичерпує всіх можливих проблем у соціалізації молоді та її міжстатевих стосунків, формуванні її сучасного портрету. Зокрема, потребують глибшого аналізу статево-гендерні особливості формування молоді, демографічні соціально-культурні особливості в розвитку й життєдіяльності хлопців і дівчат в різні історичні періоди.

Список використаної літератури

1. Баранова Т. Подростки с девиантным поведением: трудности социализации / Т.Баранова // Социальная педагогика. – 2006. – № 4. – С.47-54
2. Богуцкая Т. Мальчики предпочитают соперничать, а девочки сотрудничают / Т.Богуцкая // Домашнее воспитание. – 2004. – № 2. – С.2-4
3. Кон И. Сексуальная культура XXI века / И.Кон // Педагогика. – 2003. – № 4. – С.3-15
4. Лавриченко Н. Категории «социальность», «духовность» и «моральность» в современной педагогической науке / Н.Лавриченко // Шлях освіти. – К., 2003. – № 1. – С. 7-11
5. Лактионова Г.М. Пол как фактор различий в ценностных ориентациях старшеклассников / Г.М.Лактионова // Актуальные проблемы социализации девушек-подростков: сборник научных статей / [под общ. ред. Г.М.Лактионовой]. – К.: А.Л.Д., 1995. – С.36-41
6. Молода сім'я: проблеми та умови її становлення / [ра ред. проф. А.Й.Капської]. – К.: ДЦССМ, 2003. – 184 с.
7. Надолинская Н. Влияние гендерных стереотипов на воспитание и образование / Н.Надолинская // Педагогика. – 2004. – № 5. – С.30-35
8. Петришин Г.Р. Соціологія: навчальний посібник / Г.Р.Петришин – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 299 с.
9. Соціологія: підручник [для студентів вищих навчальних закладів] / за ред. В.Г.Городяненка. – К.: Академія, 2005. – 560 с.
10. Чупров В.И. Молодежь в обществе риска / В.И.Чупров, Ю.А.Зубок. – [2-е изд.] – М.: Наука, 2003. – 230 с.
11. Шаповалов В. А. Социология молодежи: [учеб. пос.] / под ред. Ю. Г.Волкова. – Ростов-н/Д.: Феникс, 2001. – 576 с.
12. Юрківський С. Гендерні ролі як детермінанти конфліктної поведінки особистості / С.Юрківський // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Сер. Педагогіка. – 2000. – № 4. – С. 33–35.

Рецензент: докт.пед.наук, проф. Парфанович І.І.

Парфанович Андрей

асистент

кафедра социальной педагогики и социальной работы
Тернопольский национальный педагогический университет
имени Владимира Гнатюка, г. Тернополь, Украина

ИСТОРИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ И СОЦИАЛЬНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ МЕЖДУПОЛОВЫХ ОТНОШЕНИЙ МОЛОДЕЖИ

Представления об общем социально-психологическом, социальном-культурном, социально-экономическом портрете молодежи, междуполовых отношениях отображаются сквозь масштабы проявлений общесоциальных проблем. Уровень развития конкретного социума, рассмотренных досоветского, советского, переходного периодов в развитии Украины, обуславливает необходимость анализа исследований ученых относительно проблем и особенностей социализации молодежи вообще, и характера ее междуполовых отношений в отдельности.

Ключевые слова: молодежь, междуполовые отношения, исторический подход, социальные характеристики, позиции ученых.

Parfanovych Andriy

Assistant

Department of Social Pedagogic and Social Work
Ternopil National Pedagogical University named after V.Gnatuk
Ternopil, Ukraine

HISTORICAL CONDITIONS OF DEVELOPMENT AND SOCIAL CHARACTERISTICS OF INTERPERSONAL RELATIONSHIPS OF YOUNG PEOPLE

The study of social, psychological and educational characteristics describe the behavior and identity of the young man in interpersonal relations through the prism of historical conditions that take into account gender and sex factor of society and in all its areas. Those wording problems in interpersonal relationships of young people that have applied situational specificity that are considering the presence or absence of certain factors in influence, their power and pressure. This requires the analyzing of modern scientific, statistical, Applied Information Data of youth sphere of interpersonal relationships. The study does not cover all possible problems in socialization between young people and their sexual relations, the formation of the modern portrait. It is required to do the deeper analysis of gender and gender features of formation of youth demographic socio-cultural features in the development and life of boys and girls in different historical periods. On the basis of analysis of legal, theoretical, and practical approaches to the domestic violence, the main issues concerning its prevention among young couples are defined.

Key words: youth, interpersonal relationships, historical approach, social characteristics, the position of scientists.